

*В. Є. ВОРОТІН, канд. екон. наук, доц., докторант
(Українська Академія державного управління
при Президентіві України, м. Київ)*

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2001, вип. 2, с. 32–35

Здійснення економічних реформ на макро-економічному рівні є неодмінною умовою подальшого розвитку держав, що виникли на пострадянському просторі. Проте варто порушити питання про те, чи є зазначена умова достатньою для забезпечення цього розвитку. Очевидно, не викличе особливих заперечень твердження, що для економічного розвитку необхідна низка інших умов. Для України найактуальнішими умовами є реформування державного управління (адміністративна реформа) та зміна форм корпоративного управління (акціонерного капіталу) підприємницьким середовищем.

Глобалізація світового господарства дала поштовх до зміни ролі державного управління у розвитку ділової активності, економічного життя та корпоративного управління. Проте проблема гармонізації системи державного управління та вільного ринку така ж стара, як і проблема взаємовідносин категорій “регулювання” та “ринкові відносини”.

Держава як історична форма організації людської спільноти завжди виконувала певні економічні функції, спрямовані на задоволення потреб суспільства. Значних змін ці функції зазнали у другій половині ХХ ст. у зв'язку з інтеграційними процесами у світовій економіці, з формуванням наднаціональних міждержавних економічних функцій [7, с. 316–317].

Глобалізація призвела до значних змін ролі державної влади, регулювання зростання національних економік і становлення суб'єктів господарювання при здійсненні міжнародних еконо-

мічних зв'язків і економічної політики, зокрема, в секторі корпоративного управління.

1. Реформування системи державного управління

Перехід від командно-адміністративної до ринкової економічної системи – складний і багатогранний процес. Однією з основних рис такого процесу має стати переосмислення ролі уряду, що потребує розв'язання двох основних завдань:

- спрощення державного апарату, наближення його до населення з метою пристосування до потреб сьогодення;
- спрямування функцій державного апарату з виконання ролі основного учасника економічної діяльності на сприяння створенню умов для інших учасників цієї діяльності.

На виконання цих завдань і має бути націлене реформування системи державного управління в Україні [6]. Реформа системи державного управління – це не лише підвищення ефективності діяльності виконавчої влади, а передусім переорієнтація функцій держави. Оскільки держава за тоталітарного режиму і держава в демократичному суспільстві виконують різні функції, то й реформування потребують різні об'єкти державного управління.

У сучасному глобальному світі держава як суб'єкт економічних відносин забезпечує надання таких суспільних благ: державне регулювання економічного середовища (у тому числі державне управління), національна безпека (людини, держави, суспільства), підтримка підприємництва, соціальний захист громадян, охорона

здоров'я, фізична культура, спорт, освіта, фундаментальні наукові дослідження, культура, мистецтво, охорона навколишнього природного середовища.

Неспроможність ринку забезпечити ефективний розподіл ресурсів компенсується державним втручанням в економіку. З цією метою держава регулює процес конкуренції, забезпечує людей суспільними товарами, реагує на можливість виникнення негативних екстерналій (зовнішні ефекти), бере участь у розв'язанні проблем заповнення ринку, формує його інформаційну інфраструктуру, здійснює стабілізаційну та структурну політику в умовах глобалізації економіки України.

Управління будь-яким процесом починається з того, що цей процес виокремлюють як певний об'єкт. Для впливу на нього з метою реалізації потрібних цілей створюється відповідна організація. Державне управління економікою — це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності. Основними функціями управління є організація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль [4, с. 14–15].

Зазначимо, що в Україні впродовж 1994–1999 рр. кількість органів державного управління зросла на 21 одиницю, незважаючи на понад 100 указів Президента України та 300 постанов Кабінету Міністрів України щодо скорочення і упорядкування органів виконавчої влади [2].

Дані про динаміку чисельності працівників органів державного управління у період 1994–1999 рр. наведено в табл. 1 [2; 6].

2. Управління акціонерним капіталом

Накопичений досвід світової господарської практики та державного управління свідчить, що надати прискорення процесу зростання національної економіки та витримати тягар фінансування інвестиційного прогресу і розповсюдження новітніх технологій може тільки висококонцентрований капітал [1]. Але спроби концентрації та об'єднання капіталів піддаються нині доволі значній критиці. Одні бачать у таких інтеграційних процесах загрозу ринковим перетворенням, інші вважають це відродженням монополізму [3]. У цьому контексті слід звернути увагу на три моменти.

Перший момент — це досвід азіатського дефолту і кризи корпоративного управління. У зв'язку з подіями останніх двох десятиліть проблема корпоративного управління стала найважливішою як для міжнародної ділової спільноти, так і для міжнародних фінансових установ. Протягом останніх років через цілу низку скандалів на вищому рівні в Росії та внаслідок азіатської кризи питання корпоративного управління було висунуто на перший план у країнах, що розвиваються, та країнах з трансформаційною економікою.

Національні ділові спільноти отримали добрий урок і вивчили напам'ять закон, згідно з яким не існує іншого шляху, крім приведення основних підприємницьких та управлінських систем у відповідність із вимогами конкурентоспроможності на міжнародному рівні та створення умов для інвестиційної привабливості.

Табл. 2 дає можливість проаналізувати зміни форм власності на корпоративну за галузями України [8, с. 329].

Таблиця 1

Динаміка чисельності працівників органів державного управління України у період 1994–1999 рр.
(станом на 1 жовтня 1999 р.)

Назва державної ланки	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	1998 р.	1999 р.
Державне управління	147154	180556	178040	251751	237027	250008
у тому числі:						
Законодавчі органи	992	1295	1201	1291	3500	3861
Адміністрація Президента України	375	590	590	590	1513	1513
Виконавчі органи	145787	176671	176249	249870	232014	244634
у тому числі:						
Кабінет Міністрів	693	790	790	826	1040	1047
Апарат міністерств, інші органи	56493	75502	66419	66266	61670	70496
Місцеві державні адміністрації	—	—	—	69811	65511	64043
Фінансові та фіскальні органи	88590	102368	109009	112924	103735	108990
Інші установи	11	11	31	43	58	58

Таблиця 2

**Кількість об'єктів, які змінили
форму власності, за галузями України**

Галузі	1992–1999 рр.	1999 р.
Всього	66707	5232
Промисловість	6974	220
Сільське господарство	3072	118
Транспорт і зв'язок	1370	46
Будівництво	3293	113
Торгівля і громадське харчування	29917	2203
Матеріально-технічне постачання і збут	1173	64
Заготівля	498	22
Житлово-комунальне господарство	3137	611
Побутове обслуговування	11859	612
Наука і наукове обслуговування	375	30
Охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення	519	180
Освіта	250	63
Культура і мистецтво	772	145
Інші	3498	805

Зазначимо, що фінансова криза розпочалася з державного втручання в дію економічних законів, зокрема попиту і пропозиції, шляхом зняття всіх обмежень щодо обігу грошової одиниці в Таїланді, яка впродовж 25 років була практично на одному рівні. Але доларизована економіка Таїланду не витримала таких дій уряду. Аналогічна ситуація, коли долар забезпечує більшість платіжного обороту всередині країни, може скластись і в Україні. Більш докладно ці проблеми вже розглянуто в науковій літературі [2].

Одним з уроків азіатського дефолту стало те, що неефективне корпоративне управління може створити завеликий масив зобов'язань і для окремих компаній, і для суспільства загалом. Криза показала, що навіть міцні економічні системи за відсутності прозорого контролю, відповідальних корпоративних рад і механізму забезпечення прав акціонерів можуть зазнати краху, якщо втратять довіру інвесторів.

Процес, що починався в Азії як фінансова криза, тепер розглядається як глибока криза корпоративної прозорості. Гранично прозорими мають бути взаємини уряду і бізнесу, власників боргів і власників акціонерного капіталу, потрібні законодавчі заходи проти банкрутства.

Другий момент – державне регулювання і корпоративне управління. Корпоративне управління повністю залежить від тісного співробітництва державного і приватного секторів з ме-

тою досягнення таких цілей, як створення конкурентоспроможної ринкової системи і розвиток демократичного суспільства на основі закону. Ключові аспекти корпоративного управління зводяться до простої моделі: акціонери обирають директорів, котрі представляють їх; директори голосують щодо ключових питань і приймають рішення більшістю голосів; політика і практична діяльність компанії мають узгоджуватися з чинним державним та місцевим законодавством.

Корпоративне управління походить від низки інституцій (закони, регулятивні акти, угоди та норми), які створюють механізм самоуправління компаній як центральну складову конкурентоспроможної ринкової економіки. Основним моментом цього визначення є те, що державний і приватний сектори повинні співпрацювати заради вироблення комплексу правил, які все поєднують та пов'язують, а водночас установлюють методи внутрішнього управління компаніями.

Третій момент – це глобалізація і корпоративне управління. Перший віце-прем'єр-міністр України Ю. Єхануров під час “круглого столу”, присвяченому проблемам корпоративного управління, зазначив, що “ми дуже мало знаємо про діяльність наших акціонерних товариств... якщо спочатку в мене й були якісь ілюзії, то тепер їх немає. Я добре розумію, що багато хто з голів правлінь просто не зацікавлений, м'яко кажучи, в оприлюдненні результатів своєї роботи...” [5]. Зазначимо, що сьогодні в Україні через дивіденди від корпоративних паперів перерозподіляється 5 млрд грн. В умовах постійного зменшення державного сектора економіки (нині він дає близько 40 % ВВП) відбуваються зміни напрямку економічних реформ і формується інше ставлення держави до багатьох процесів, зокрема до корпоративного управління.

Глобалізація принесла з собою низку характерних тенденцій: зростаючу дерегуляцію, приватизацію, корпоративне реструктурування і безпрецедентні хвилі злиття корпорацій. Так, у 2000 р. злиття корпорацій на міжнародній арені стало фундаментальною ознакою глобального ділового співробітництва (в результаті такого злиття було здійснено операції на суму 3 трлн дол. США).

У сучасних умовах глобалізації необхідно використовувати досвід не тільки європейських держав, а й країн азіатсько-тихоокеанського регіону, зокрема країн – членів АСЕАН, Китаю і Японії, які пройшли етапи адміністративного, корпоративного і політичного реформування та створили прозору систему демократичного дер-

жавного управління, а основне — вже мають реальний досвід виходу економіки з кризового стану.

Література

1. *Борман Д., Воротина Л., Федерман Р.* Менеджмент: предпринимательская деятельность в рыночной экономике: Учебник. — Гамбург, 1992. — 1000 с.
2. *Воротін В. Є.* Досвід ринкової трансформації та державного "нерегулювання" економіки в країнах Південно-Східної Азії (на матеріалах Гонконгу) // Екон. реформи сьогодні. — 1999. — № 25. — С. 38–41.
3. *Воротін В. Є.* Корпоративне управління як шлях до підвищення ефективності бізнесу, залучення інвестицій і захисту інтересів акціонерів // Матеріали "круглого столу" Укр. незалежного центру політ. досліджень. — К., 30 жовт. 2000 р. — С. 47–50.
4. *Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.* — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 316 с.
5. *Єхануров Ю. І.* Корпоративне управління як шлях до підвищення ефективності бізнесу, залучення інвестицій і захисту інтересів акціонерів // Матеріали "круглого столу" Укр. незалежного центру політ. досліджень. — К., 30 жовт. 2000 р. — С. 6–10.
6. *Руда О.* Зміни в системі державного управління в Україні: основні досягнення та недоліки і перспективи подальшого реформування // Екон. реформи сьогодні. — 2000. — № 29. — С. 20–25.
7. *Соколенко С. І.* Глобалізація і економіка України. — К.: Логос, 1999. — 568 с.
8. *Статистичний щорічник України за 1999 рік.* — К.: Техніка, 2000.